

Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Կ Ա Ն

Թիֆլիսի տեղաբնական գազեր:

Հրատարակվում է շաբաթը մեկ անգամ կէս թերթ, կիրակի օրերով: 10 ամսվայ զինը Մարտից մինչև Յունիս-ըն քաղաքում 2 ման. 50 կոպ., դուրսը 3 ման է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱԹԵՐԹ

(ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ)

Գաղեթին ստորագրվել կարելի է խմբագրողի մոտ:

Գաղեթում հրատարակվելու կընդունվին մասնաւոր յայտարարութիւններ: Գների մասին կարելի է խմանալ խմբագրատանը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ:

Ապրիլի 13-ին ստացած դեպեշան Պետերբուրգից: Տէրութենի կարգադրութիւնները: Պարգևներ, տորգեր: Փողի նշանակութիւնը առուտուրի մէջ: Հայերէն գրքերի ընդհանուր ցուցակ շինելու առաջարկութիւնը: Միքայէլ Նալբանդեանի մասին: Թիֆլիսի աղջկանց 1 կարգի ուսումնարանը: Պ. Բոնչևսկու խօսքայի վրայ կարգացած դասերի մասին: Մեր օվանառական գաղեթը շաբաթ իրիկուններով կարվանսարաններում: Առեւտրական տեղեկութիւններ:

ԱՊՐԻԼԻ 13-ԻՆ ՍՏԱՅԱԾ ԴԵՊԵՇԱՆ

Պետերբուրգից:

Թաղաւորի վրայ յարձակվող չարագործը ստիպվեցաւ ճշմարիտը խոստովանելու: Նրա անունն է Դիմիտրի Կարաչուսով, որն որ Սարատովի գաւառիցն է: Սա Մոսկովի Համալսարանում ազատ լըսող է էլէլ և մեքանիկայի և խաղտնագիրայի ցաւեր է ունեցել, միշտ գանգատվելիս է էլէլ կեանքի ծանր լինելու վրայ և վերին աստիճանի սոցիալական* մտքերով է էլէլ պարասպում: Զարագործի ընկերների և նրա ունեցած յարաբերութիւնների մասին շարունակվում է քննութիւնը:

ՏԵՐՈՒԹԵՆԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

ՊԱՐԳԵՆՆԵՐ:

Ապրիլի 17-ին:

Դադստանի զօրքի գլխաւոր հրամանատար Իշխան ԼՈՌՈՒՄԵԼԻԹԵԱՆՅԻՆ չնորհվեցաւ Բելի Օրիօլ (Սպիտակ Արծիւ) նշանը:

* Սոցիալիզմը փիլիսոփայական դիտութիւններից մէկն է, որի նպատակն է հասարակութենի ամեն բանումը հաւասարութեան հասցնելը:

ՏՈՐԳԵՐ:

Քութայիսի գաւառական կառավարութենումը Մայիսի 17-ին նշանակած է Ախալցխայի նահանգական ուսումնարանի շինութենի մէջը մէկ քանի փոփոխութիւններ աշխուտորդը: Էս գործի համար նշանակած է 7,924 մ. 74 ու կէս կ:

Էլի Էնտեղ Յունիսի 8-ին նշանակած է Քութայիսի պրավիանտի մագազինի քարաչէն պարիսպը շինելու տորգը: Էս գործի համար նշանակած է 2,602 մ. 76 կ:

Թիֆլիսի Պրավիանտի մագազինումը Ապրիլի 26-ին նշանակած է Էնտեղի զանազան անպէտք նիւթերի ծախելու տորգը:

Ախալցխայի Խնժնեքի դիտանցիումը, որ գտնվում է Քութայիս քաղաքի մէջ նշանակած է Մայիսի 2-ին Սոխումումը 100 մարդու համար կադարմա շինելու տորգը: Էս գործի համար նշանակած է 8,820 մ. 46 կ:

Ստավրոպոլի Կաղեօնի պալատումը Ապրիլի 29-ին նշանակած է Ստավրոպոլի հիւանդանոցի համար զանազան թաղաւորական առարկաներ շինելու ու կարելու տորգը:

Կովկասի Պրիկազումը Յուլիսի 4-ին նշանակած է Վելեամիւնովսկի և Խանսկի քուչեքումը դանված հանգուցեալ Պատուաւոր քաղաքացի Վարդան Արշակունու ժառանգների տան ծախելու տորգը: Էս տան պարտքը—42,000 մ. վեր է առած Պրիկազից 1858 թվին:

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Ապրիլի 23-1866:

ՈՎ ԷՆ սիրում փող:

Մենք ամենքս էլ սիրում ենք փող, ոսկի, արծաթ: Ոսկով և արծաթով լքբը սնտուկները մեզ վրայ լինչ աղբեցութիւն

են ունենում, չէ՞նք ծուկը գնում առաջը, մինչև անգամ պատրաստ ենք լինում պաշտելու: Մեզ համար ոսկին հարստութենի, իշխանութենի, փառքի և բաղդաւորութենի իղէան է: Վաճառականի և փողատիրոջ համար կեանքի, խելքի և առուտուրի միջոցն է: Միայն մէկ կերպ ուսումնական մարդկանց համար, որոնք քաղաքական անտես են ասվում, ոսկին, ճրագուն, կաշին ալիւրը, գինին և սրանց նման միւս ապրանքները մի և նոյն են:

Փողը թէպէտ ապրանք է, բայց աղնիւ ապրանք է, այսինքն Էնպիսի յատկութիւններ ունէ, որ ամեն ապրանքի վրայ կարելի է փոխել և սա է մենակ առուտուրի միջոցը: Փողից է կախված ամեն սեռակ ապրանքների շինելու, գործածելու և առուտուրի որքանութիւնը: Երբ որ փող ունինք ամեն բան լաւ է գնում, իսկ փողի սակաւութենի ժամանակը ամեն բան ուշանում է, էհտիբարը կորչում է, կուտը են ընկնում, ապրանքների գործածութիւնը քանում է և վաճառականները չեն իմանում ինչպէս ծախել իրանց ապրանքները: Մեր կեանքումը փողի ձեռքից ձեռք անցկենալը մի և նոյն նշանակութիւնն ունէ, ինչպէս արիւնը մեր մարմնի մէջը: Անփողութիւնը մի և նոյնն է մեր անտեսութենի համար, ինչ որ արնի սակաւութիւնը մեր առողջութենի համար: Արնի անկարգ վաղելուց խախտվում է մեր առողջութիւնը, իսկ երբ արիւնն էլ չէ շարժվում մարդս մեռնում է. մի և նոյնը պատահում է և մեր կեանքումը, երբ որ փողի կարիք ենք ունենում: Փողը

սակաւութենի ժամանակը բացի է հատի-
բարի կորչելը, առուտուրը կանգնում է և
ամեն բան սկսում է թանկանալ: Վա-
ճառականը թանկ սկսում է ծախել, որով-
հետև զիտէ, որ առնողներ քիչ կլինին և
վախենում է կորցնել իր դրամագլուխը:
Փողը շահը բարձրանում է և առ հա-
սարակ կեանքն էնպէս թանկանում է, որ
ապրանքները ոչ պատրաստող են ունե-
նում և ոչ գործածող: Եղ պատճառով
է, որ փողը համարվում է հարստութե-
նի իդէալ և հարուստը նա է համար-
վում, ով որ շատ ունէ ոսկի և արծաթ:
Ապրանք ունեցողները եթէ չունին ոսկի,
դեռ չեն կարող հարուստ համարվել, որով-
հետև առաջ նրանք պէտք է փոխեն իրանց
ապրանքները ոսկու վրայ, բայց էդ ժա-
մանակը կարելի է որ և իցէ պատճառով
վեր ընկնի ապրանքի գինը ու վնաս տալ
ապրանքի տիրոջը: Բայց ով որ ունէ փող,
կ'նշանակէ նա ունէ էնպիսի ապրանք, որն
որ միշտ համարեա թէ մէկ տեսակի գին
ունէ, որովհետև ամենքն ունին փողը
հարկաւորութիւն: Փողատէրը ամեն տեղ
իր գլխի տէր է, նրա ջիւրի փողն ու թուղթ
խաղացողը ձեռին կողքը մի և նոյնն է:
Քաղաքական տնտեսներից մէկ քանիսն ա-
սում են, թէ «որ ապրանքից շատ են
ուզում, էնքան էն ապրանքի գինը բարձր
է և ինչքան մէկ տեղ մէկ տեսակ ապ-
րանքից շատ կայ, էնքան նրա գինը ցածր
է»: Փողի վրայ էլ նմանապէս էդ աչքով
պէտք է մտիկ տալ, որովհետև փողն էլ
բամբակի, թութուների, շաքարի և հացի
պէս մէկ ապրանք է: Ոսկուցն ու արծա-
թից շոր կարելի կամ կերակրի տեղ գործ-
ածել անկարելի է, էս պատճառով ա-
ւելի լաւ է մեր ոսկին և արծաթը սահ-
մանից դուրս տանել և նրա տեղ թու-
թուն, շաքար, հաց և ուրիշ ապրանք-
ներ առնել: Եսպէս են կարծում ասա-
ցիներ մէկ տեսակ տնտեսները և էս ուզ-
ղութենի վրայ է հիմնվում ազգերի մէկը
մէկու հետ ունեցած աղատ առուտուրը:
Ճշմարիտ է, որ փողը զինը բարձրա-
նում է և ցած է ընկնում՝ հարցնողին
մտիկ տալով, բայց էդ չի նշանակի թէ
փողը և ուրիշ ապրանքները մի և նոյն

են: Տեղին և ժողովրդին մտիկ տալով
փողի արժեքը միշտ կարող է փոխվել.
մի և նոյն փողով կարելի է երբեմն աւելի,
երբեմն պակաս ապրանք առնել. բայց
փողի նշանակութիւնը և յատկութիւն-
ները ամեն տեղ էլ մի և նոյն են — փողը
ամեն տեղ միշտ ուրախութիւնով են վեր
առնում ապրանք ծախողները: Եզպէս
ուրեմն փողը առուտուրի միջոց լինելով,
ապրանք չէ, ինչպէս որ կարծում են տըն-
տեսները: Առանց թութուների, շաքարի
առուտուրը կարող է լինել, բայց քանի
որ ամեն ապրանքների գին դնողը փողն
է, առանց փողի առուտուրը անկարելի է:
Փողը պակասութենից ժողովուրդը աղ-
քատանում է և նեղ տեղն է ընկնում:
Եղ հետևանքները, կարծում են քա-
ղաքական տնտեսները, մոնոպոլիայի և
մաքսատների լինելուցն է:

Պրուստ է արդեօք թէ չէ փողի, մո-
նոպոլիայի և մաքսատների վնասակարու-
թիւնը կտեսնենք միւս անգամ:

Ա. Ե.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԲԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅՈՒՅԱԿ
ՇՈՒՆԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱԳՈՒԹԻՒՆԸ:

Պ. Միքայէլ Միանսարեանցը, որ հիմն
բնակվում է Պետերբուրգ, ինչպէս երևում
է «Մեղու Հայաստանի» 14 №-ից ա-
ռաջարկում է մեր բոլոր վիճակաւոր
Առաջնորդներին, հոգեւոր և աշխարհա-
կան Տաճկաստանի զանազան ազգային
ժողովներին և ընկերութիւններին, զրա-
տան կառավարիչներին և տէրերին, զը-
րավաճառներին, տպարանատէրներին, զա-
նազան հայերէն ժուրնալների և գաղթե-
ների խմբագրողներին և բոլոր ուսում-
նական ու ուսումնասէր հայերին իր միտ-
քը մէկ ընդհանուր ցուցակ շինելու, որ
պարունակէ իր մէջ հայերէն բոլոր զը-
րաւոր աշխատութիւնները: Եղ ցուցա-
կումը պէտք է լինի 1.) բոլոր հին, թէ
նոր հայերէն դրքերի, ժուրնալների, գա-
ղթիների, օրացոյցների, դրացուցակների
(կատալոգների) բրոշուրների և երաժշ-
տական խաղերի անունները, նշանակե-
լով նմանապէս աշխատասիրող անունը,
տպվելու տեղը, տպարանը, տարին և

քանի երես պարունակելը: 2.) Հայերէն
պատկերների անունը, նրանց խորհուր-
դը, մեծութիւնը, հեղինակի և փորա-
գրողի անունը, երբ և որտեղ տպվել,
գինը և ծախվելու տեղը: 3.) Թէ վա-
ղուցվայ և թէ հիմիկվայ հայերէն բոլոր
ժուրնալների և գաղթիների, նմանապէս
և տպարանների կարճառօտ պատմու-
թիւնը, տեղեկութիւնները և հասցե-
ները: 4.) Բոլոր հայերէն դրքեր ծախող
զրավաճառների հասցեները և 5.) հայոց
տղերանց և աղջկերանց թէ մեծ, թէ
փոքր ուսումնարանների հասցեները և
նրանց վրայ կարճառօտ ծանօթութիւ-
նները: Յուշակը կտպվի 1200 օրինակ և
սրանցից մէկ կամ երկու օրինակով ձրի
կուղարկվի բոլոր հայ վեճակաւոր առաջ-
նորդներին, վանքերին, ուսումնարաննե-
րին, Տաճկաստանի ազգային ժողովներին
և ընկերութիւններին, խմբագրողներին և
զուավաճառներին:

Պատմելով թէ հայ տպագրութիւնը
1565 թ-ից սկսվելով, հիմնվել է հետև-
ուհետը առաջ վենետիկ 1565 թ.,
յետոյ Կ. Պոլիս 1567 թ., Հոմ 1584
թ., Լեմբերգ 1616 թ., Միլան 1624
թ., Պարիս 1633 թ., Զուղա 1640 թ.,
Ամստերդամ 1660 թ., Մարսել 1673
թ., Լեյքցիգ 1680 թ., Պադուա 1690
թ., Կալկաթա 1713 թ., Էջմիածին
1770 թ., Պետերբուրգ 1780 թ., Նոր
Ղախիջևան 1790 թ., Աժտարխան 1793
թ., յետոյ Թիֆլիս, Շուշի և այլն, Պ. Մի-
անսարեանցը յայտնում է, որ իր խնդ-
րած տեղեկութիւնների հաղորդողը չու-
նարէ վերնաշումը և վերնաշումը տը-
պած հայերէն դրքերի անունները, որով-
հետև էդ դրքերի ցուցակի ինքը կստա-
նայ էն տեղերիցը ուղղակի:

Եսպիսի գործի հարկաւորութիւնը
զգալով, ուրախալի է մեզ համար Պ. Մի-
անսարեանցի առաջարկութիւնը, որ ի
հարկէ աւելի ուրախալի կլինէր նրա կա-
տարած տեսնելը: Բայց մենք կարծում
ենք հարկաւոր էր նշանակել ժամանակ
թէ քանի ժամանակումը պէտք է հա-
ցնվին էդ տեղեկութիւնները, եթէ չէ,
ժամանակի անորոշ թողնելով, մեր ա-

անց էն էլ անհոգ պարոնները, կուշայնեն իրանց հասցնելու տեղեկութիւնները, էսօր էգուց գցելով:

Մենք էլ մեր կողմից Պ. Մխանսարեանցի առաջարկութիւնը յայտնումենք մեր կարդացողներին էն պարոններին, որոնք կամը ունին և կարող են կատարել նրա խնդիրքը, խոտտանալով նրանց և Պ. Մխանսարեանցի միջնորդի պաշտօն կատարել՝ դէպի մեզ ուղարկած նրանց ցուցակները ու տեղեկութիւնները ուղղակի ուղարկելով Պետերբուրգ Պ. Մխանսարեանցին:

Յաւելով յայտնումենք մեր կարդացողներին, որ Ապրիլի 13-ին Սարատով գաւառումը վախճանով է համարեա թէ բոլոր հայերին յայտնի մեր ժամանակակից մատենագիր — ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՅԸ: Սրա մարմինը բերվել է Նոր Նախիջևան թաղիկու: Ասում ենք ցաւալի է մեզ էսպէս տխուր համբաւ տալը, որովհետեւ շատ քիչ են մեղանում առ հասարակ նրա պէս երիտասարդներ, որոնք իրանց գրչով շուտ ու մուռ լինեն ալած հայութեան վերաբերած հարկաւոր խնդիրները: «Հիստորիայի» անունով ժուրնալը կարող ենք հաստատ ասել, որ եթէ ունէր արժանաւորութիւն — դա էր միայն էս հանդուցեալի աշխատութիւններով, որոնք որ ապրում էին առհասարակ կոմս Էմմանուէլի անունով:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՂՋԿԱՆՑ 1 ԿԱՐԳԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ:

Թիֆլիսումը հերու Ապրիլի 11-ին բաց էլա Թիֆլիսի առաջին կարգի աղջկանց ուսումնարանը Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Ուլա Յէօդորովնայի հոգացողութեանով և էս տարի մի և նոյն օրը էդ ուսումնարանը կատարել է իր տարեդարձի տօնը՝ հաշիւը տպելով «Կովկաս» գաղեթի 29 Ձեռք: Էդ հաշիւից երևում է, որ ուսումնարանումը ընդ ամենը 160 աշակերտուհի կայ, որոնցից 32 հայ է: Էդ ուսումնարանի որ և էր կերպով օգնողներին յիշում ենք էստեղ հայերին՝ Նիկողայոս Միրիմանեանցին, Նազար Միրովին, Յովակիմ Տէր-Ղազարեանցին, Խահակ Ծովեանեանցին, Միքայէլ Տէր-Մէլիք-սեթեանցին, Գէորգ Բախնդուրեանցին, Գէորգ Չայգեշեանցին, Բեդլար Փերչանդեանցին և Ստեփան Շարոյեանցին, որոնք օր էդ ուսումնարանի պատուաւոր անդամներն են և

կղուր համար տալիս են ուսումնարանին ամեն մէկը 300 մ., իրաւունք ունենալով հազնել 8-դ կարգի մոնդիր, — Նիկողայոս Միրիմանեանցին՝ 500 մ. արժեցող կենդանաբանութեան հարկաւոր նիւթերը ընծայելու, Յովհաննէս և Գաբրիէլ Միրզոյեանցներին, որոնք ընծայեցին 200 մ., Բոմանոս Նադիրեանցին, որ ընծայել է 50 մ., Յարութիւն Բաղալեանցին, որ ընծայել է 30 մ., Մոսկովի Ղազարեան ուսումնարանին, որ ուղարկել է սրան 98 հատոր հայերէն գրքեր, զրաւաճառ Պ. Տէր-Միքայիլեանցին, որնը մանապէս օգնել է գրքերով, քահանայ Տէր-Գրիգորեանցին և Ստեփան Ստեփանէին, որոնք էս ուսումնարանումը վարժապետի պաշտօն են կատարել:

Պ. ԲՕՆՁԵՆՍԿՈՒ ԽՕԼԵՐԱՅԻ ՎՐԱՅ ԿԱՐԴԱՅԱԾ ԴԱՍԵՐԻ ՄԱՍԻՆ:

2.

Բոյսերի և կենդանիների փոելիս միշտ էնպիսի կազեր են գոյանում, որ յետոյ եթէ մարդ սովորական օդի հետ ծծէ էդ կազերից, կարող է վնասվել, հիւանդանալ: Աւելի վարդ ասենք, քրտնքի հոտը, արտաքնոցների ապականած օդը ու ամեն տեսակ վատ հոտերը վնաս են մարդու, որովհետեւ էն օդը, որը որ մենք ծծում ենք, շունչ ենք անում, հարկաւոր է մեղ նոր կերակուր տալու մեր արնին. բայց երբ որ մեր ծծած օդի մէջը խառն են և զանազան վատ կազեր, էն ժամանակը մեր արնին քիչ կերակուր է ըստանում, կամ ստանում է բայց վատը և արիւնը երակներումը փոխանակ կանոնաւոր շարժվելու — կամաց է շարժվում և յետոյ սկսում է բոլորովին սառչիլ, որից առաջանում է մարդու մահը: Ուրեմն մարդու առողջութիւնը պահպանելու ղլխաւոր պայմաններից մէկն է մաքուր օդը, որովհետեւ ապականած օդը հիւանդութիւն է առաջացնում: Խօլերան, հարկնքը և չուման, ինչպէս յայտնի է, առաջանում են նմանապէս ապականութիւններից, էդ երեք հիւանդութիւնները դիպող հիւանդութիւններ են: Չումանով, խօլերայով կամ հարկնքով հիւանդը ինքը սկսում է ապականել էն սենեակի օդը, որի մէջը ինքն է՝ քրտնքի և փորումը լուծելիս: Մանաւանդ էս վերջինի հոտը, այսինքն դրանից բաժանված կազերը կարող են բոլորովին առողջ մարդու հիւանդացնել էն հիւանդութիւնով և սպանել: Շատերը գիտեն, որ հարնքաւորի հետ կարելի է նստել, խօսել բոլորովին անվնաս, սլլ պէտք է զգոյշ կենալ և չծնչ

քաշել, այսինքն փախչել էն հարնքաւորի սենեակից նրա քրտնելիս և փորումը լուծելիս: Խօլերան էլ հենց էդքան է միայն դիպող հիւանդութիւն:

Խօլերայի բուժն է չնդկաստանումը Գանգէս գետի ափերը, որտեղից յետոյ հիւանդացածները էս կողմն էն կողմը ճանապարհորդելիս տանում են իրանց հետ էդ հիւանդութիւնը: Գանգէս գետը ծովը թափվելիս շատ մանր ծիւղեր է բաժանվում, որոնցից ամեն մէկը ճահիճներ է կաղմում: Էդ ճահիճներումը բնակվում են զանազան կենդանիներ: Ձրի մեծանալիս կենդանիները խնդրոտվում են, անած մնում են էնտեղ երկար ժամանակ ջրի վեր ընկնելուց յետոյ և հարաւային տաք արեգակը փոեցնում է քիչ քիչ էդ կենդանիները, տարածվում սաստիկ աղակաւորութիւնը, չնդկացիքը ծծում են էդ օդը, սկսում է ներանցը լուծել սաստիկ և առաջանում է խօլերա ասած հիւանդութիւնը: չնդկացիքը իբրեւ աղքատ և տղետ աղք պատրաստ չեն էդ ցաւի առաջն առնելու և զոհ են դառնում դերան հաղարներով: Շատ շուտ տարածվում է խօլերան և մանաւանդ էդ հիւանդութեան տարածվելիս մեծ նշանակութիւն ունեն հիւանդի լուծածը և նրա շորերը:

Հերու, 1865 թիւն չնդկացի մահմետականները Մեքքա Ղուրբան Բայրամիտոնինանթիւք քաղցած ու աղքատ մահմետականներ էին եկել աշխարհի ամեն ծէրերից Մահմեդի գերեզմանին ուխտ: Ուխտաւորները Մեքքայից յոնիսի սկսգնեւումը բերին Ալեքսանդրիա, կարճ ժամանակումը մեռաւ էնտեղ 3000 հոգի: Կայիր քաղաքումը երկու ամսուայ մէջը մեռաւ 6112 հոգի: Շոգենաւները Ալեքսանդրիայից տարածեցին խօլերան Եւրոպա և Ասիա: Յունիսի 24-ին Իզմիրումը սկսվեցաւ կոտորվածքը, որտեղ ամելի սաստիկ էր ներդործում չրէյցնեղ և կեղտոտ թաղումը: Յուլիսի սկզբներին Ալեքսանդրիայից չոգնեաւոր եկաւ Կ. Պոլիս: Էդ քաղաքումը օրը 932 հոգի էր մեռնում խօլերայից: Տէրութիւնը էնքան տեղը անպատրաստ էր էդ ցաւի առաջն առնելու, որ մէկ էնոյէս նշանաւոր օգնութիւն չկարողացաւ տալ ժողովրդին: Յուլիսի 13-ին խօլերան երեւցաւ Տրապիզոն: Օգոստոսի 12-ին հասաւ Փոթի և 19-ին երեւցաւ Քուլթայիս: Էս քաղաքումը ցաւը վերջացաւ չոկտեմբերի 8-ին, բայց մէկ ամսից յետոյ նորից սկսվեցաւ: Քուլթայիսումը ամեն կողմերից գիւղացուց ժողովվելու պատճառով, իրանց ազատութեան բարձրագոյն հրավարտակը լուսնու: Օգոստոսի վերջերին Թիֆլիսումն էլ սովորական ամառուայ փառի լուծմունքները խօլերայի ձև ստացան: Օգոստոսի 25-ին և

կաւ Գութայիսից Թիֆլիս Գաղղիացի Պ. Սէ-
րին իր գերգաստանով։ սա էր քաղաքումս
խօսերայով առաջին հիւանդացոյցը։ Սեպտեմ-
բերի սկզբին աւելացաւ քաղաքումս հիւան-
դութիւնը, բայց սաստիկ չէր, էնպէս որ Սեպ-
տեմբերի 1-ից մինչև Նոյեմբերի 1-ը բաց ի
զինուորականները Թիֆլիսում հիւանդացան
խօսերայով 353 հոգի, որոնցից 161-ը մեռաւ։
Հիւանդացածները ըստ մեծի մասին խեղճ ու
աղքատ բնակիչներն էին։ Զինուորական հի-
ւանդանոցումը 221 հոգի հիւանդացաւ, սրան-
ցից 118-ը մեռաւ։ Խօսերան Գութայիսից
գալիս Հոկտեմբերի կիսին դիպաւ Սուրբա, Գո-
րի և միւսնոյն ժամանակը երեքեքաւ Ելիսաբե-
տպօլի նահանգումը։ Հոկտեմբերի կիսից ըս-
կալած խօսերան երեքեքաւ Երևան, որտեղ
բերած էր էդ ցաւը նմանապէս Պարսկաստա-
նից Նախիջևան քաղաքով։ Երևան 35 օրու-
մը հիւանդացաւ զինուորականցից 118 հոգի, ո-
րոնցից 35-ը մեռաւ, իսկ բնակիչներէից հիւան-
դացաւ 392 հոգի, որոնցից մեռաւ 160 հոգի։
Երևանից յետոյ սաստիկ էր խօսերան Նոր
Բայազէդի և Էջմիածնայ նահանգներումը։
Նոյեմբերին վերջացաւ խօսերան Թիֆլիսումը,
իսկ զեկտեմբերին բոլորովին կովկասի կող-
մերումը։

Թէ որտեղ մնաց խօսերան մեր երկրումը և
որտեղից կարող է նա սկսվել նորից, էդուր
մասին կխօսենք միւս անգամ։

Ա. Ե.

Մեր «ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ» ԳԱԶԵԹԸ ՇԱԲԱԹ Ի-
ՐԻԿՈՒՆՆԵՐՈՎ ԿԱՐՎԱՆՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄԸ։

Կարլանտարանից մէկումը շաբաթ իրիկ
նապահին մէկ վաճառական իր ընկերոջ հետ
միասին ճրագի չորս կողմը նստած հայիւ էին
տեսնում և փողեր համրում։

— Սարգիս, հարցրեց էդ պարոններէից մէ-
կը իր աշակերտին, որ մէկ քսան տարեկան
տղայ էր, չուտ կու բերիմ, կօսէ։

Սարգիսը կանգնած էր դռների մօտ և լուռ
ու մունջ մտիկ էր տալիս իր աղաների փող
համրելուն։

— Երեք հարուր թումանը հազիր ունէր ու
թուրքին էր մնում, որ երկու հարուրն էլ
ստանայ ու բերէ, պատասխան տվեց Սար-
գիսը։

— Էլ ի՞նչ ախար... Աղբաթըսէր, կէս դի-
շիր կի դառաւ ու։ Կօսէր քիզ ին մնում էր-
կու էրկու մարդ, չորսսա սահաթի ինն է,
ուչացրուց հերիք չէ, էրկու իրիք սահաթ էլ
նրա իթած մանէթներու համբերուն կու
պէտք դանք։ Ախար մինք էլ տալացու ու-

նինք, Մարդ էնէնց բան պիտի բռնէ, վուր...
Ղրմըլը լաւ ծածկեցիր, շտապով հարցրուց
յետոյ նա իր Սարգիսին։

Սարգիսը զլուրը շարժելով միայն պա-
տասխան տվեց, որ ծածկել է։

Լուսինը տիրեց էլի էն սենեակումը և
միայն համրիչի (չօթիկի) չխխկոցի ձէնն էր
լսվում, ուրիշ ոչինչ։

Գիշերվայ տասնի կէսն էր։

Յանկարծ որանց դռներին մէկը սաստիկ
դիպաւ և սկսեց դուռը ծեծել։

— Էկաւ, ասաց վաճառականներից մէկը,
դրստվեցաւ աթոռի վրայ և սեղանի վրայ
գարսած թղթերն էլ յետ քաշեց ու տեղբաց
արաւ բերած փողերը համրելու։

— Չարա էլաւ բերելու, ասաց միւս վաճա-
ռականը, ակնոցները աչքին դնելով Բաց արաւ
եօ, հրամայեց շտապով Սարգիսին։

Բայց դեռ Սարգիսը հազիւ թէ բաց էր ա-
րել դռները, որ վաճառականը քիչ բարձրա-
ցաւ տեղիցը և ասաց «համեցէք»։ Բայց փո-
խանակ սպասած մարդու տուն դալու, զըր-
սիցը մէկ ձեռք ներս եկաւ մէկ տարած թուղթ
բռնած։

— Էս ինչ է, հարցրուց էն տղային Սար-
գիսը։

— «Վաճառական» դաղեթի էդուցվայ նու-
մերն է։

— Ուլ է, հարցրուց էնտեղից վաճառականը։

— Գաղեթ է, ասում է։

— Քու հէրն էլ անիծած ու քու դաղեթինն էլ։

Ղրմնը, նուրբար իմքին իս բերիքու հօրն օ-
ղբով կէս դիշիրին էլ գռնիրը դիպիկեցնումիս
վռնց կուլէր, թէ ինչկիւն էքուց մուլափ էիր
տլի, փլավը կու սառէր, չէ, դիւր դրա կար-
թալու ալերսումը չիմ։ Շատ հարկաւոր է,
թէ իսկի էլ չէիր բերի, ախմախ։ Իս էստի
փուղի իմ մնում, ածկա ձամիլի վրայ է, սա
կի ինձ համա դաղեթնիր է բերում... իս դրա
մոգոնողի... Թէ ձիր «Վաճառականը» չէլաւ,
չիմ կանայ, օվ դիդէ, առուտուր անի աչ։
Խիլքէ վուր կու սորվիմ ձիգմէն։ Էստի բամ-
բակը վեր է ննդի, չգրու արաքումիմ, ինձ
համա «Լալօի նահալիք»ին գրում, բեղդադ-
նիր...։

— Էդ դուն իս գրվի, հարցրուց ժպտալով
միւս վաճառականը։

— Տօ, ասկի բան էր էլի։ Կակուլիչը եա-
խէս բռնեց, թէ էրկուս ու տաս շաի է, կօ-
սէ, տո ու պրծի։ Ան ինչի, ասում է ու-
րախ չիս, վուր էսէնց հիշտ իս պրծնում։ Աս-
կաին բան է, կօսէ։ Մախլան...։

Կէս սահաթից յետոյ սպասած փողերը ըս-
տացան ու գնացին։

Ա. Ե.

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ .

Լօնդոն Ապրիլի 3։

Վերջին ժամանակներումս մէկ քանի
երեւելի առևտրական ընկերութիւններ
կուտր ընկան, որոնց հաշուան է 4 մի-
լիօն մանէթով կուտր ընկած Պէնտօ Պե-
րես և ընկ. զառաքը։

Նոր Օրլէան (Ամրիկայում) Մարտի 22

Բամբակը ցած ընկաւ՝ Եւրոպայումը
պատերազմի լուրեր տարածվելու պատ-
ճառով։

Լիւբլյուկ Ապրիլի 2։

Էսոր ընդամենը 5000 հակ բամբակ
ծախվեցաւ։

Մարտի Ապրիլի 15.

Ապրէշումի գները բարձրացան։ Նուխ-
վայ լաւ տեսակներին 22 մանէթ են տա-
լիս փթին։

Պետերբուրգ Ապրիլի 7։

Կուրսերը Լօնդոնի վրայ 3 ամիս ժա-
մանկով—29 1/4 պենս։

Պարիսի վրայ . . . 305 սանտիմ։

50/0 Լատարեյով առաջին փոխառու-
թենի տոմսակները . . . 109 5/8 ման.

50/0 Լատարեյով երկրորդ փոխառու-
թենի տոմսակները ծախվում են բանկումը

—105 1/2 ման։

Ռսկին . . . 6 մ. 68 կ.

Օղեսա Ապրիլի 1։

Վեքսիլի կուրսը Մարտի վրայ—313 1/8
սանտիմ։

Թիֆլիս 1866 Ապրիլի 23։

Բամբակի առուտուրը էլի տխուր դը-
րութենի մէջն է։ Վախենում են 10 մ.
կամ 9 մ. 50 կ. առնելու։

Բուրդը . . . —

Լեղակը . . . —

Ինգլիզու շաքարը 9 մ. 60 կ.

Ռսինը . . . 10 մ. 80 կ.

Արծաթը 72 պրօբի . . . 50 մ.

— 84 պրօբի . . . 240 մ.

Ռսկին . . . 6 մ. 60 կ.

Ա. Ե.